

DE VOS

Vulpes vulpes

De vos is een algemeen voorkomende diersoort in het Brussels Gewest. Zowel in de groene periferie als in het stadscentrum is het een algemene verschijning. Hun talrijkheid, hun geheimzinnig gedrag en hun slechte reputatie blijven vragen genereren, al dan niet geformuleerd in de vorm van een klacht: Zijn er niet teveel vossen? Is het normaal dat ze zo tam zijn? Kunnen ze ziektes overdragen? Zijn ze niet gevaarlijk? Kan ik iets doen aan een hinderende vossenburcht?

Deze infofiche beschrijft het fenomeen van de stadsvossen en tracht antwoorden te geven op de meest gestelde vragen. De lezer zal merken dat veel 'problemen' die worden gelinkt aan het voorkomen van vossen, een gevolg zijn van mensen en hun activiteiten. **Het beheren van een vossenpopulatie begint dat ook met het informeren en sensibiliseren van mensen, met als doel een gepast gedrag te kunnen stellen, teneinde op een zo aangenaam mogelijke manier met hen samen te leven.**

HOE IS DE VOS IN DE STAD BELAND ?

Vossen hebben op een spontane en natuurlijke manier het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bereikt vanuit het omliggende Vlaamse platteland. Er werden nooit vossen door de mens geïntroduceerd of gevangen en verplaatst, met uitzondering van gewonde of geknelde dieren die na verzorging in een revalidatiecentrum weer vrijgelaten werden. De eerste waarnemingen in de stad dateren van de eerste helft van de jaren '80. Er werden toen vossen opgemerkt in de woonwijken grenzend aan het Zoniënwoud, wat doet vermoeden dat dit bosmassief als corridor werd gebruikt om de stad te bereiken.

In de stad vinden de vossen voldoende voedsel, rust en soortgenoten om zich te vestigen en zich voort te planten. De jacht is sinds 1991 bij wet verboden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het intense verkeer is er de belangrijkste doodsoorzaak.

Het fenomeen van wilde vossen die zich aanpassen aan een leven in de stad ('stadsvossen') is niet uniek voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In tal van andere Europese grootsteden (Londen, Parijs, Berlijn, Madrid, Oslo, Zurich, Den Haag, enz.) heeft zich de laatste decennia hetzelfde verschijnsel voorgedaan.

ECOLOGISCHE ROL

De vos is een omnivoor: het menu bestaat zowel uit dierlijk als uit plantaardig voedsel. In de stad zullen ook vaak vuilnisbakken of -zakken, of composthopen worden aangedaan op zoek naar etensresten.

Een groot deel van hun dieet bestaat uit kleine zoogdieren, met name ratten en muizen. Aangezien vossen ook dode dieren (kadavers) eten, kunnen ze beschouwd worden als opruimers.

VERSPREIDING EN MANIER VAN LEVEN

De vos leeft jaarrond in hetzelfde leefgebied (territorium) dat hij verdedigt tegen soortgenoten. Een territorium kan worden vergeleken met een puzzelstuk. Uit een recent zoogdierenatlasproject werd bevestigd dat vossen quasi overal voorkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

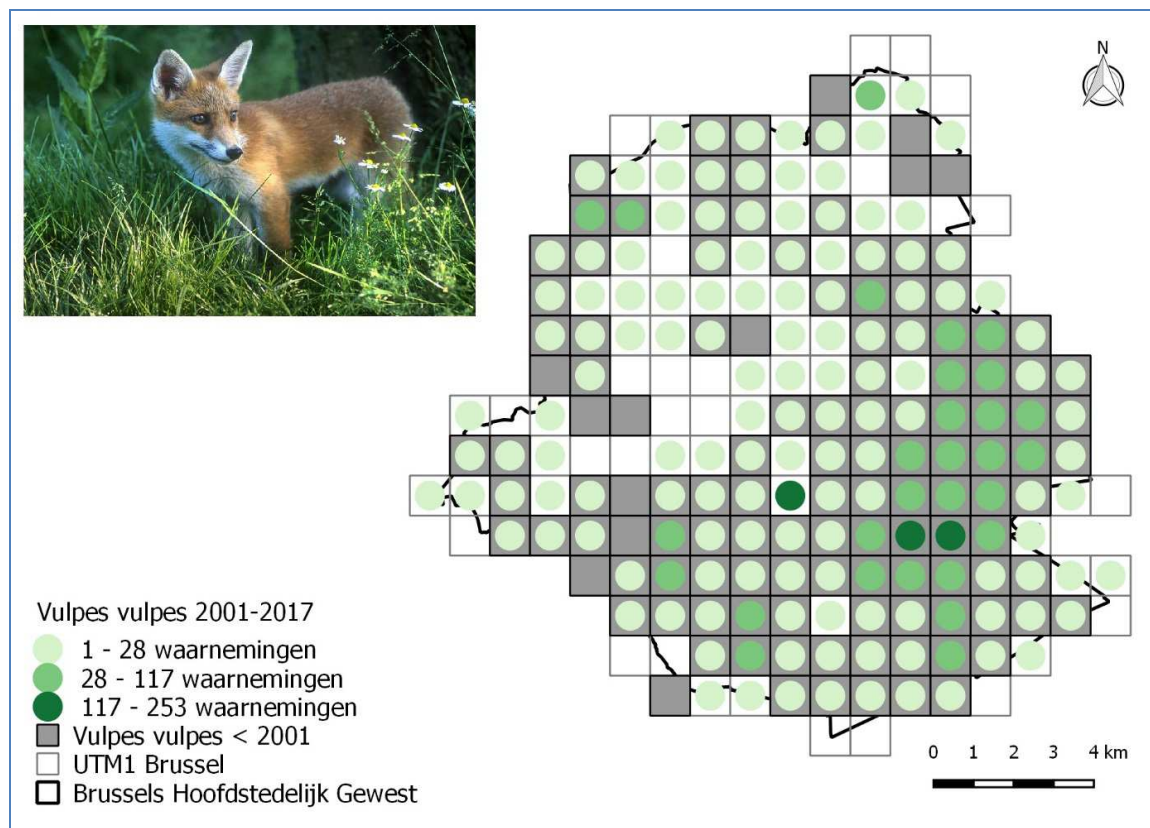

Fig. 1. Verspreiding van vossen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bron: zoogdierenatlas BHG dd. juli 2018, in prep.

Tussen 2001 en 2017 werden in 82% van de kilometerhokken vossen waargenomen. Enkel op bepaalde plaatsen in en rond de gemeente Anderlecht komen geen vossen voor. De soort is nu ook helemaal doorgedrongen tot in het centrum van de stad, met zelfs een waarneming vlakbij de Grote Markt. Van de kilometerhokken die volledig binnen de gewestgrens liggen, zijn er nog amper acht waar nog nooit een vos werd gezien.

Nu we weten dat vossen quasi overal voorkomen in het Brussels Gewest (en in feite bij uitbreiding in gans Vlaanderen en Wallonië), raken haast alle puzzelstukken elkaar, en kan je stellen dat de puzzel zo goed als volledig gelegd is. Elk puzzelstuk heeft echter een andere vorm en grootte, afhankelijk van het voedselaanbod: hoe meer voedsel er beschikbaar is, hoe kleiner het puzzelstuk of het territorium zal zijn. Voorbeeld: in een natuurlijke leefomgeving, zoals het Zoniënwoud, zullen vossen actief op zoek moeten gaan naar voedsel, waardoor hun territorium verschillende hectaren groot kan zijn. In de stad, waar vossen vaak gevoederd worden, worden vossen lui, en kan het territorium bijgevolg heel klein zijn, soms maar enkele

vierkante meters. Op deze plaatsen heb je veel kleine puzzelstukken naast elkaar, en dus bijgevolg ook veel vossen.

In het territorium komt minstens één vossenhol (burcht) voor. In het voorjaar worden hier de jongen grootgebracht. Naast deze hoofdburcht kunnen er in het territorium ook één of meerdere bijburchten of dagrustplaatsen voorkomen.

In een territorium leeft minstens een dominant wijfje (moer) en een mannetje (rekel). Wanneer er voldoende voedsel aanwezig is in het territorium worden vaak nog andere vossen toegelaten door de moervos. Dat zijn meestal haar zussen of dochters. Tijdens de wintermaanden en het vroege voorjaar is het paartijd. In deze periode kunnen vossen heel luidruchtig zijn: de vrouwtjes kunnen 's nachts luidkeels 'huilen' of 'blaffen'.

In de vroege lente keert de rust terug en worden de jongen geboren. Aanvankelijk blijven de speelse jongen in de onmiddellijke omgeving van de ouderburcht. Op dat moment zijn de jongen nog niet zo schuw van mensen. In juni en juli, wanneer de dagen het langst zijn en vele mensen nog laat buiten zijn door het goede weer, worden de meeste waarnemingen gedaan van vossenfamilies. Vanaf het einde van de zomer zijn de jongen volgroeid en worden ze voedselconcurrenten van de ouders. Gevolg: de jongen - de mannetjesdieren eerst - verlaten het ouderlijk territorium en gaan op zoek naar een eigen leefgebied. Dit is een zeer gevaarlijke periode voor de vossen: de jonge dieren lopen dan op de 'randen' van de 'puzzelstukken' op zoek naar een eigen stek en leggen daarbij vaak grote afstanden af. De kans dat ze omkomen in het verkeer is dan ook het grootst gedurende deze periode.

Binnen een territorium heerst permanent een strikte hiërarchie van dominante en minder dominante dieren. **Bij sterfte wordt hierop snel geanticipeerd: de vacante plek wordt meteen ingenomen door een ander individu.** Dat kan een vos zijn van binnen het eigen territorium die een trede stijgt op de hiërarchische ladder, of een vreemd dier dat van buiten uit een plaats opeist.

De flexibiliteit en inwisselbaarheid van individuen verklaart waarom het nooit een goed idee is een vos te vangen en te verplaatsen. Op termijn zullen immers alle territoria bezet blijven. Daarenboven zal deze territoriumdrang niet zonder slag of stoot gebeuren, wat als bijkomende hinder kan worden ervaren door omwonenden.

Hoewel je stadsvossen overal kan tegen komen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zijn de dichtheden het hoogst in het zuidoosten (Sint-Lambrechts-Woluwe, St-Pieters-Woluwe, Oudergem en Watermaal-Bosvoorde).

IDENTITEITSKAART

- **Classificatie** : Carnivora (orde) - Canidae (familie) - Vulpes (geslacht).
- **Beschrijving** : roodharig bovenaan, ± bleek onderaan; staat betrekkelijk laag op de poten, spitse snuit en volle staart; is gemiddeld 60 tot 75 cm lang + staart (± 40 cm lang); mannetjesdier iets groter dan het wijfje; wordt gemiddeld 1,5 tot 2 jaar; gewicht volwassen dier: gemiddeld 5 tot 7 kg (mannetjesdier iets zwaarder dan het wijfje); overwegend nachtdier.
- **Statuut en verspreiding**: inheemse soort, in Brussel zeer algemeen. Strikt beschermde soort. Overal in België aanwezig.
- **Andere soorten waarmee verwarring mogelijk is**: geen enkele; 's nachts doet hij mogelijk aan een hond of een kat denken, maar de spitse snuit, de korte oren, de volle staart en de typische tred sluiten andere soorten uit.

ONGEMAKKEN

Leefmilieu Brussel, en ongetwijfeld ook de groendiensten van de Brusselse gemeenten, krijgen vaak oproepen van bezorgde burgers in verband met de stadsvossen. Deze oproepen zijn soms geformuleerd in de vorm van een klacht, maar vaak zijn het louter informele vragen. Mensen willen voornamelijk weten of het wel 'normaal' is dat er vossen in hun tuin verblijven en of hun aanwezigheid gevaren kan inhouden, voor henzelf, hun kinderen of hun huisdieren.

De meest voorkomende oproepen betreffen afval- en etensresten, hinderlijke vossenburchten (onder terrassen of tuinhuizen) en uitwerpselen. Soms wordt ook geklaagd over geluidoverlast tijdens de voortplantingsperiode. Bijna iedereen verbaasd zich over het onschuwe karakter van de vossen, die dicht durven te naderen.

MET DE VOS SAMENLEVEN

Zoals alle inheemse zoogdieren die voorkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de vos strikt beschermd (Ordonnantie betreffende het Natuurbehoud, 1/3/2012). Deze strikte bescherming houdt onder andere in het verbod op doden, vangen, verplaatsen of verstoren. Een ontheffing van deze verbodsbepalingen is mogelijk; hiervoor dient een procedure gevolgd te worden zoals bepaald in de Ordonnantie (zie link onderaan).

Gevaarlijk voor de mens?

Sinds het eind jaren '90 werden verschillende onderzoeken uitgevoerd om te peilen naar de gezondheidstoestand en het gedrag van de Brusselse stadsvossen (zie linken onderaan).

Op basis van deze onderzoeken kan worden gesteld dat **de Brusselse stadsvossen over het algemeen gezond zijn en een zachtaardig karakter hebben**. Echter, vossen zijn wilde dieren die net zoals andere soorten van gelijke grootte met voorzichtigheid en respect behandeld moeten worden.

Onderstaand overzicht gaat beknopt in op enkele overdraagbare ziektes:

- De *hondsdolheid* waar vossen drager van kunnen zijn, werd in ons land nooit vastgesteld ten noorden van Samber en Maas. Sinds 2001 komt de ziekte zelfs niet meer voor onder de wilde dieren in België, en is ons land 'hondsdolvrij' verklaard.

- *Alveolaire echinococcose* is een door een parasiet veroorzaakte ziekte. Sinds 1996 is bekend dat een parasiet (vossenlintworm) voorkomt bij vossen in ons land, voornamelijk in het zuiden. De minuscule eitjes bevinden zich in de uitwerpselen van de vos, en wanneer ze door de mens worden ingeslikt (door voedselopname bijvoorbeeld) kan de lever worden aangetast. Tot op heden, verspreid in verschillende onderzoeken, kon niet worden aangetoond dat de parasiet voorkomt bij de Brusselse vossen.

- *Toxocarose* wordt ook door een parasiet veroorzaakt. Ze kan honden, katten en vossen besmetten. Ook hier kan de ziekte zich bij de mens ontwikkelen door opname van de eitjes die zich in de uitwerpselen van besmette honden, katten of vossen bevinden.

In de zomer van 2020 werd bij enkele vossen hondenziekte vastgesteld. Deze ziekte is niet overdraagbaar op de mens. Het is aan te raden uw huisdier (vooral hond en fret) preventief te laten vaccineren. Raadpleeg hiervoor uw dierenarts.

Agressief ten opzichte van de mens?

In de literatuur over stadsvossen wordt in het algemeen gesteld dat vossen niet agressief zijn tegenover mensen en niet spontaan aanvallen. In het review-boek over Urban carnivores (Gerth et al., 2010) wordt dit onderwerp in het hoofdstuk over de stadsvossen zelfs niet besproken.

In recente jaren meldden de buitenlandse media wel een handvol geïsoleerde gevallen van kleine kinderen (baby's, kleuters) die door een aanvallende vos werden gebeten. Het ging daarbij telkens om een situatie waarbij een vos dermate vertrouwd was met de menselijke nabijheid, dat deze zich vlakbij een woonruimte bevond en daar een (slappend) kind beet.

Aanvallen van vossen op kinderen bestaan dus, maar zijn zeer uitzonderlijk. Het feit dat het om een wilde en 'omstreden' diersoort gaat, maakt dat deze voorvallen disproportioneel veel pers aandacht krijgen in vergelijking met de duizenden jaarlijkse gevallen van hondenbeten, vaak van het eigen huisdier, met dodelijke afloop.

Agressief ten opzichte van huisdieren?

Onder 'huisdieren' vallen in principe zowel huiskatten en honden als tal van andere kleine gezelschaps- en landbouwhuisdieren, zoals kippen, sierhoenders, cavia's en konijnen. Het is bekend dat deze laatsten tot de potentiële prooi van vossen behoren.

In de literatuur over stadsvossen komt de relatie tussen huiskatten en vossen slechts heel beperkt aan bod. De mogelijke relatie met honden blijft onbesproken. In Oudergem was er ooit een melding van een gebeten hond, wat als zeer uitzonderlijk moet worden beschouwd. Volgens specialisten is het onwaarschijnlijk dat het een precedent zou betreffen van een nieuw type van vossenschade die voortaan regelmatig zou optreden.

Op zich zijn vreemde combinaties van een soort die een andere soort aanvalt niet per definitie uit te sluiten. Zo is het bijvoorbeeld niet ondenkbaar dat een puppy van een klein ras door een huiskat zou worden toegetakeld of doodgebeten, of door een groepje kraaien of eksters kan worden verminkt of dood gepikt, zoals bijvoorbeeld soms bij hazen gebeurt in het buitengebied. Zelfs kippen zijn in staat om andere, relatief grote dieren zoals soortgenoten of een kattenjong, dood te pikken. De voor de hand liggende oplossing ten aanzien van dergelijke situaties bestaat er in hondenspuppy's niet onbeheerd in contact te laten komen met andere dieren zolang ze kwetsbaar zijn.

Over het mogelijk doden van katten door vossen, zijn in de literatuur wel een aantal zaken terug te vinden. Het gaat vooral om jonge katten van minder dan zes maanden oud. In een studiegebied werd berekend dat elke volwassen vos jaarlijks 0,17 huiskatten doodde. Gezien het veelvoud van kat-vos-ontmoetingen die volgens de auteurs elke nacht onvermijdelijk plaatsvonden, is dat een zeer gering aantal. Uit observaties bleek dat bij dergelijke ontmoetingen de vos gemakkelijk door de kat op de vlucht werd gejaagd en er slechts zelden een ernstig conflict optrad. In de praktijk blijken de meeste kat-vos-ontmoetingen te worden gekarakteriseerd door het negeren van elkaar, dan wel door een tijdelijke gespannen aandacht voor elkaar. Meestal komt het daarbij niet tot een treffen.

Naast predators zijn vossen ook aaseters. Het is bekend dat vossen bijvoorbeeld ook verkeersslachtoffers naar hun burcht dragen. Het idee dat vossen ook volwassen katten tot prooi nemen, vindt wellicht deels haar oorsprong in het feit dat grote dode katten kunnen aangetroffen worden aan vossenburchten.

TIPS

Dit doe je **ALTIJD**:

- Was je handen en zelfgeogoste groenten/vruchten grondig. De uitwerpselen van dieren kunnen ziekteverwekkende organismen bevatten.
- Voorzie een veilige huisvesting voor je huisdier. Dit is de enig haalbare oplossing om je kippen, sierhoenders, cavia's of konijnen te beschermen. [Hier](#) kan je een plannetje vinden om een vosveilig kippenhok te maken.
- Verwijder maximaal afval en andere mogelijke voedselbronnen (voer van huisdieren, afgefallen fruit, opengescheurde vuilniszakken of openstaande vuilbakken, slecht beheerde [composthoop](#),...). Heb je vragen over de ophaling van huisvuil, contacteer dan je gemeente.
- Neem contact op met de [LRBPO](#) wanneer je een verzwakte vos ziet (ziek, verwond of uitgeput). Probeer zelf geen hulp te bieden, ook niet aan jonge puppen. Tél : 02/521.28.50
- Email : protection.oiseaux@birdprotection.be

Dit doe je **NOOIT**:

- Vossen actief voeren. Vossen zullen afhankelijk en lui worden wanneer ze voedsel krijgen. Dit kan lokaal tot een verhoogde densiteit leiden. [Hier](#) vind je een link naar onze folder in verband met het voeren van wilde dieren.
- Onderneem geen pogingen om vossen te aaien of te lokken. Bij de enkele door de media gemelde gevallen van agressie van een stadsvos naar kinderen, ging het telkens om een dier dat vertrouwd was met de menselijke nabijheid. Stadsvossen worden daarom best niet aangemoedigd mensen heel dicht te naderen.
- Een dode vos aanraken (dat geldt trouwens voor alle kadavers van dode dieren). Kadavers van dode dieren kunnen ziekteverwekkende organismen bevatten, die bij aanraking door mensen kunnen worden opgenomen. Ligt het kadaver in een groene ruimte beheerd door het gewest, neem dan contact op met Leefmilieu Brussel op 02/775.75.75. In alle andere gevallen neem je contact op met de groendienst van je gemeente.

Dit is AAN TE RADEN:

- Zorg dat vossen niet in huis kunnen geraken, ook niet via het dak. Openstaande deuren, ramen en dakvensters van kamers waar kleine kinderen slapen, worden daarom best voorzien van goed verankerde vliegenramen met stevig gaas.
- Heb extra aandacht voor jonge huiskatjes, en voor zieke of gekwetste katten. Aanvallen van vossen op katten komen voor, maar zijn zeer uitzonderlijk, en betreffen hoofdzakelijk zwakke dieren. Aanvallen op honden zijn nog uitzonderlijker. Laat de zwakke huisdieren niet onbewaakt achter, en plaats ze best in een voor de vos ontoegankelijke ruimte, ook overdag.
- Spreid geen producten met stoffen van dierlijke oorsprong over het gazon uit. Vossen zullen aangetrokken worden door de reuk en kunnen het gazon beschadigen door kuiltjes te graven. Zie ook de brochure: "[Een natuurlijke en gezellige tuin : 100 tips om het milieu te respecteren en de biodiversiteit te bevorderen.](#)"
- Laat je hond of fret vaccineren. Consulteer hiervoor je dierenarts.

Deze tekst is opgesteld door het Departement Biodiversiteit van Leefmilieu op basis van eigen ervaringen, aangevuld door ervaringen van lokale terreinbeheerders en literatuuronderzoek in binnen en buitenland. Voor een overzicht van wetenschappelijke studies, wordt verwezen naar het documentatiecentrum op www.leefmilieu.brussels.

MEER WETEN:

- Infodienst van Leefmilieu Brussel: tel.: 02 775 75 75, info@leefmilieubrussel.be.
- Ontheffingsprocedure: <https://leefmilieu.brussels/themas/groene-ruimten-en-biodiversiteit/de-biodiversiteit/verbodsbepalingen-om-dier-en>
- Linken naar onderzoeken:
<https://epidemiology.wiv-isp.be/ID/diseases/Pages/Echinococcose.aspx>
<https://www.sciensano.be/nl/gezondheidsonderwerpen/rabies>